

Bevezetés

Halálos veszély leselkedik az egyiptomi kőszivatagban egyedül élő szerzetesre, ahol azzal tölti az életét, hogy a lehető legjobban hasonlítson Krisztusra. Délben, amikor a Nap pályájának csúcán áll, és a hőség elviselhetetlenné válik, a „déli ördög” – gyakori és könyörtelen ellenség – megtelepszik a magányos ember lelkében. A *monakosz* (szerzetes) szó görögül magányos, társtalan embert jelent – ahogy ma mondanánk, *facér*. Ezek a némileg egyedülálló egyének a déli óráknak ezt a csapását görögül *akédiának* fogják nevezni, ebből származik később a latin *acedia* kifejezés. Az *a* fosztóképző, a *kedos* pedig törődést jelent – a restség (*acedia*) nemtörődömség, közöny, hanyagság. Nem viselni valaminek a gondját. Manapság az olasz fordítók inkább a *csüggedés* szót használják erre.

Később az egyiptomi remetelakokból – Nitria, Celle, Szkete – az *acedia* eljut a nyugati kolostorokba.

Klimakosz Szent János mondta: „az orvos kora reggel látogatja meg a gyengélkedőket, a restség viszont dél körül látogatja a szerzetest.” Ebben az órában, ahogy Szent Nilosz írja *De octo spiritibus malitiae* című művében, a vallásos ember „fásultan és kissé sápadtan marad”:

„Ha olvas, nyugtalanul abbahagyja, aztán egy perccel később álomba zuhan; kezével az arcát dörzsöli, széttárja az ujjait, és tekintetét a könyvről a falra veti. Újra nekikezd a könyvnek, pár sort halad, ismételve minden egyes szó végét; és eközben feje haszontalan számításokkal telik meg, az oldalakat és a füzetek lapjait számolgatja.”

Azaz nem tud az olvasásra koncentrálni, gyakorta gyors álomba merül, melyből kényszeres éhséggel ébred.

Amikor a déli ördög elragadja – írja Cassianus (kb. 360–435) a *De institutis coenobiorum*ban –, hogy „megutáltatja vele azt a helyet, ahol él; ráun a cellára, lenézi és megveti testvéreit, akik – ha nagy távolságban is –, vele együtt élnek, mintha hanyagok lennének és a lelkiekkel keveset törődnének”². Azaz a rest ember a kolostori élet haszontalansága miatt panaszkodik, nyöszörög, hogy a lelke sivár lesz, ha ezen a rémes helyen marad. Bánkódik amiatt, hogy üresen és mozdulatlanul kell lennie mindig ugyanabban a cellában.

„Ezért távoli, messze fekvő kolostorokat magasztal: azokban könnyebb elérni a tökéletességet, s alkalmasabbak az üdvösség elnyerésére. [...] Ezzel szemben mindaz, ami a közelében van, barátságtalan: nemcsak hogy az itt lakó testvérek nem szolgálnak senkinek épülésére, hanem itt még a testi táplálékot sem lehet megszerezni roppant fáradság nélkül. [Azon gondolkodik, hogy elhagyja celláját, majd] meg olyan testi bágyadság és éhség fogja el az ötödik vagy a hatodik óra körül, mintha [...] legalábbis már 2-3 napja böjtölne. Ehhez járul még, hogy nyugtalanul tekinget körül, és panaszkodik, hogy egyetlen testvér sem keresi fel. Hol kimegy a cellából, hol meg visszatér, s úgy tűnik fel neki, hogy még a nap is lassabban halad lenyugvása felé. Lelkét megüli valamilyen érthetetlen zavar...”³

Adamus Scotus (12. századi karthauzi szerzetes) a következőt írja: „Gyakran, amikor a celládban vagy, valamely tunyaság vesz erőt rajtad, észbeli érzéketlenség és szívbeli undor. Szörnyű utálatot érzel. Saját magad számára is teher vagy, és az a belső öröm, amitől olyan boldognak éreztél magad, most elhagyott. Az édesség, melyet tegnap vagy tegnapelőtt éreztél, nagy keserűség-

g  alakult át; a könny radat, mely id ig áztatott, most kiszáradt. A lelki erősség kihunyt, belső nyugalmadnak vége. Lelked darabokban van, összezavarva és megosztva, szomorúan és keserűen. Nem szeretsz már olvasni, az imádság nem adja meg a keresett b k t, nem tudod megtalálni a lelki meditációk édes es j t. [...] Nincs lelki öröm és boldogság benned. Hajlamos vagy és mindig kész a szórakozásra, a kis történetekre és haszontalan beszélgetésekre, de lassú vagy a csendteremt sben és abban, hogy valódi feladatot vállalj magadra, vagy hogy lelkigyakorlatokba kezdj l.”

Itt a rest *szárazság* alakjai csapnak le: a vigasztal  könnyek kiszáradnak, a meditációk édes es je eláll. Ezenkívül a renyheség lelki kih l s is. A rests gnek ez – a többi *forró b nt l*, például a bujas gt l eltérő – *hidedgs ge* hosszú pályát fut be Nyugaton. Előbb a restséget, aztán a melankoli t is hidegk nt és sz razk nt írják le: a dermedt, forróságtól mentes lélek kiszárad. Ma is, aki a „major depresszióban” szenved, nem tud sírni, megkövül a kétségbeesésben.

Azt mondtuk, hogy a restség lényegében a nemtörődömség egyik hulláma volt. De mi az, amivel az „egyén” nem törődik többé? A munkájával, mely abból áll, hogy megtalálja Istent, azaz a *belső-külső nyugalmat*; és a Vele való egyesülés örömével, a *beatitudoval*, a világi elfoglalts gokt l távoli legfőbb boldogsággal. Az istenivel való érintkezés öröme helyett az egyházi ember *vágyakozik*... Nem  rdekl  már semmi sem, mivel egy tárgyatlan, kötetlen, féktelen vágy paradox módon egyrészét ágyhoz szegezi, m sr sz t arra k szteteli lázasan, hogy kiéhezve csatangoljon a világban.

Egyszóval, a rest kínlódás különfele formáiban  gy tűnik, mint annak a szükségnek az aggodalmas és csüggedt másik oldala, hogy olyan *gondatlan* lehessen, mint

a többség. Ez az emberi, nagyon is emberi szórákozottság kísérti meg a nagy terv – a szerzetesek esetében annak reménye, hogy Isten megnyilvánul – felé irányított lelket. Ez a jó ételek, az ivás, a viccelődés, a szórákozás, a szerelmeskedés kívánsága...

Vajon miért éppen délben csap le rendszerint a „restség démona”? Heine azt mondta, hogy a görög-római pogány istenekből lettek a kereszténység démonai. Valóban, a pogány világban a dél volt az az óra, amikor az erdőkre és a mezőkre berontott a szörnyűségés Pán.

Pán, a szőrös, kecskelábú, kecskeszarvú, patás pásztoristen volt az ókorban *az erdők és mezők ura a déli órákban*. Zenélve és táncolva csavargott az erdőben, és kis pásztorfiúkat és nimfákat próbált felizgulva elragadni. Egy fondorlattal még a Holdat is becsapta, viszont amikor egy fiú vagy egy leány elmenekült erotikus fogásából, ocsmány módon önkielégítést végzett. Szörnyű volt vad ordítása, mely még őt magát is megrémítette – déli üvöltés a fény és a bujaság csúcsán. Egyszóval minden tulajdonság megvolt benne, hogy a keresztény ikonográfiában a sátán figuráját ihlesse. Tehát a restség alapján Pán kísértése volt? Éppen a dél volt a *pánik* órája.

Pán valójában a szilaj vágy istene volt. Merő érzéki-ség. Ahogy majd látni fogjuk, a restség és oldalágainak, származékainak – melankólia, pesszimizmus, depresszió stb. – története a vágnak olyan tünetegyüttesét ábrázolja, mely vadul emelkedik ki, és kitépi az élvezetből azt, ami valójában maga, és ami számít benne. A depresszió démona, ahogy ma mondanánk, érezteti velünk a valóság teljes súlyát, visszaadva azt a sivár és fagyos pusztaságának.